

Сержанов В.В., к.е.н, доцент,
декан економічного факультету
Ужгородський національний університет

ДЕРЖАВНА ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Сержанов В.В. Державна інвестиційна політика як інструмент модернізації національної економіки. У статті розкрито необхідність модернізації національної економіки, що диктується наявною соціально-економічною ситуацією в Україні. Визначено, що однією з найважливіших умов модернізації економіки є активна інвестиційна діяльність, а дієвим інструментом здійснення модернізації економіки – інвестиційна політика держави. Розкрито рентабельність галузей національної економіки, що потребують інвестицій та підтверджено загальновідому тезу про те, що інвестиції завжди надходять у галузі з вищою нормою прибутку. Запропоновано комбінований підхід до формування стратегії модернізації національної економіки, де передусім визначено організаційно-економічні функції держави стимулювання і підтримки економічного зростання національної економіки.

Ключові слова: інвестиції, інноваційно-інвестиційна політика, потенціал, державне регулювання, оцінювання, ефективність.

Сержанов В.В. Государственная инвестиционная политика как инструмент модернизации национальной экономики. В статье раскрыта необходимость модернизации национальной экономики, которая диктуется существующей социально-экономической ситуацией в Украине. Определено, что одним из важнейших условий модернизации экономики является активная инвестиционная деятельность, а действенным инструментом осуществления модернизации экономики – инвестиционная политика государства. Раскрыта рентабельность отраслей национальной экономики, нуждающихся в инвестициях, и подтвержден общеизвестный тезис о том, что инвестиции всегда поступают в сферы с более высокой нормой прибыли. Предложен комбинированный подход к формированию стратегии модернизации национальной экономики, где в первую очередь определены организационно-экономические функции государства стимулирования и поддержки экономического роста национальной экономики.

Ключевые слова: инвестиции, инновационно-инвестиционная политика, потенциал, государственное регулирование, оценивание, эффективность.

Serzhanov V.V. State investment policy as an instrument for modernizing the national economy. The article reveals the necessity of modernization of the national economy, which is dictated by the existing socio-economic situation in Ukraine. It is determined that one of the most important conditions for modernization of the economy is active investment activity, and an effective instrument for modernizing the economy is the investment policy of the state. The profitability of the national economy sectors that are in need of investment is disclosed and the general thesis that investments always come in the industry with a higher profit margin is confirmed. A combined approach to the formation of a strategy for modernizing the national economy is proposed, in which the organizational and economic functions of the state are primarily determined to stimulate and support the economic growth of the national economy.

Key words: investment, innovation and investment policies, potential, government regulation, evaluation, efficiency.

Постановка проблеми. На думку більшості науковців та практиків, перед Україною першочергово постало питання оновлення та модернізації її економіки, що забезпечить розвиток національної економічної системи та її укріплення. Можливим таким шлях є за умов активної участі держави у цьому процесі. Роль держави не має бути контролюючою, а скоріше спонукальною в напрямі його управління та регулювання з використанням такого інструменту, як інвестиції. Сьогодні держава має низку перешкод для безперервного залучення інвестицій у власну економіку, що зумовлено як екзогенними, так і ендогенними факторами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед українських учених, які зробили внесок у дослідження розвитку національного господарства, економічного потенціалу та розвитку секторів економіки, можна назвати В.М. Геєця, С.А. Єрохіна, М.М. Єрмошенка, В.К. Черняка, Г.К. Ялового, В.Я. Шевчука та ін. Також у сучасній економічній літературі активно полемізуються питання, що стосуються інвестицій, механізму їх залучення, ефективності використання, структури та джерел залучення, серед більшості варто виділити І. Бланка, О. Воробйова, М. Денисенка, А. Музиченка, А. Пересаду та ін.

Більшість досліджень присвячена висвітленню причин та умов неефективності інвестицій, дослідженню історичних аспектів, аналізу сучасного стану. Натомість існує необхідність у розробленні та формуванні державної інвестиційної політики як інструменту модернізації національної економіки. Дана проблематика відображалася у працях вітчизняних науковців, але спонукальний механізм держави у вигляді державної інвестиційної політики не знайшов свого належного відображення у наукових дослідженнях.

Постановка завдання. Необхідність модернізації національної економіки диктується існуючою соціально-економічною ситуацією в Україні. У зв'язку із цим виникає потреба в пошуку стратегій та інструментів модернізації національної економіки на рівні держави. Реалізувати визначені стратегії розвитку національних економік можливо за умов використання такого інструменту як державна інвестиційна політика.

Виклад основних результатів. Під час формування економічної політики, покликаної стимулювати здійснення модернізації національної економіки, необхідно керуватися комплексним підходом, який поєднує як елементи державного регулювання, так і ринкові механізми. Причому ринковим стимулом модернізації національної економіки повинен стати великий бізнес. Саме він у різних галузях економіки (починаючи з промисловості та АПК) є найбільш конкурентоспроможним на світовому ринку та представляє національну економіку на світовому ринку, а також концентрує найбільш необхідні для модернізації ресурси: технологічні, кваліфікаційні, фінансові. Державі ж у цьому плані має належати стимулююча роль у процесі модернізації національної економіки. Завдання держави полягає у формуванні стратегії модернізації та розробленні послідовності тактичних кроків, які враховуватимуть інтереси як бізнесу, так і суспільства. Відповідно, перед державою постає надважливе завдання, що вимагає зміни траєкторії розвитку сучасної економічної політики і соціально-економічних інститутів, які супроводжують процес модернізації економіки.

Першочергове завдання держави полягає у капіталізації порівняльних переваг вітчизняної економіки (гудвілу), технологічній модернізації виробництва і стимулюванні модернізації шляхом реалізації національних проектів, що в сукупності призведе до економічного зростання, адже від темпів економічного зростання прямо пропорційно залежать національне багатство, рівень та якість життя населення, загальний добробут, зростання надходжень до бюджету, розвиток інфраструктури, модернізація технологій, іміджеві дивіденди тощо.

Стимулювання і підтримка економічного зростання національної економіки має здійснюватися за допомогою активного застосування всього арсеналу інструментів промислової, інвестиційної та іннова-

ційної політики держави. При цьому джерелами економічного зростання, як правило, визначають:

- пропозицію чинників виробництва;
- стан інфраструктури;
- зростання продуктивності на основі технологічного прогресу;
- доходи домогосподарств;
- зовнішні чинники тощо.

Нашим найближчим сусідам (Угорщині, Польщі, Словаччині, Чехії) вдалося успішно модернізувати власні економічні системи за активного залучення іноземного капіталу. Нині ці країни досягли такого рівня економічного розвитку, що готові вкладати кошти в Україні.

Так, Польща активно вкладає кошти в українську економіку. Станом на 01.01.2016 обсяги інвестицій Польщі в Україну сягнув 785,9 млн. дол. США. Це найбільша сума інвестицій, у 2013 р. Польща інвестувала в нашу економіку рекордні 945,3 млн. дол. США. Звісно, політична ситуація в Україні, що має місце з 2013 р., не сприяє нарощуванню польських вкладень, загальні обсяги польських інвестицій скорочуються. Проте варто відзначити той факт, що вкладає Польща в промисловість, а саме в завод будівельної кераміки «Церсаніт», меблеву фабрику «Новий стиль», фабрику паркету «Барнелік» та інші потужні заводи та фабрики на території України. Це сприяє розвитку інфраструктури, забезпеченості населення робочими місцями, обміну технологіями тощо.

Вітчизняна модель залучення іноземного інвестора не є ідеальною. Україна тільки за один рік утрачає приблизно 10,3 млрд. дол. інвестицій. Воєнна загроза, макроекономічна нестабільність, різка втрата купівельної спроможності населенням – це ті умови, що склалися в Україні, і за яких інвестувати в вітчизняну економіку дуже складно.

Лідерами серед галузей національної економіки за рівнем рентабельності, протягом останніх років були сільське господарство, гуртова та роздрібна торгівля, інформація та телекомунікація, транспорт, фінансова діяльність, освіта, промисловість (табл. 1).

Підтверджуючи загальновідому тезу про те, що інвестиції завжди надходять у галузі з вищою нормою прибутку, лідерами залучених у галузі вітчизняної економіки інвестицій є промисловість, будівництво, інформація, телекомунікації та сільське господарство.

Провідними сферами економічної діяльності за обсягами залучення капітальних інвестицій залишаються: промисловість, будівництво, інформація та телекомунікації, сільське, лісове та рибне господарство, оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність, операції з нерухомим майном (рис. 1).

Головним джерелом фінансування капітальних інвестицій, як і раніше, залишаються власні

кошти підприємств та організацій, за рахунок яких у січні-грудні 2016 р. освоєно 69,4% капіталовкладень.

Частка кредитів банків та інших позик у загальних обсягах капіталовкладень становила 7,1%.

За рахунок державного та місцевих бюджетів освоєно 9,4% капітальних інвестицій. Частка коштів іноземних інвесторів становила 2,9% усіх капіталовкладень, частка коштів населення на будівництво

житла – 8,9 %. Інші джерела фінансування становлять 2,3% (рис. 2).

Проте більш детальну інформацію для аналізу надають не прямі показники залучення інвестицій, а відносні. Про зміну рівня інвестиційної привабливості галузей вітчизняної економіки свідчить показник індексу капітальних інвестицій (табл. 2).

Аналіз динаміки освоєння капітальних інвестицій дає підстави стверджувати, що за загаль-

Рис. 1. Розподіл освоєних капітальних інвестицій за сферами економічної діяльності у 2016 р.

Таблиця 1

Рентабельність операційної діяльності підприємств за видами економічної діяльності в 2010–2016 рр., %

Вид діяльності	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	23,6	21,1	11,3	20,6	41,7	32,4
Промисловість	4,7	1,4	3,0	1,6	0,9	4,2
Будівництво	0,8	-0,1	0	5,8	-7,6	-0,4
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	15,0	12,2	10,2	-12,8	-0,9	15,8
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	7,5	5,4	3,5	-1,7	1,1	5,1
Тимчасове розміщення й організація харчування	-0,1	-1,1	-2,8	-25,8	-17,3	-0,8
Інформація та телекомунікації	-	10,5	11,8	-1,6	0,5	8,5
Фінансова та страхова діяльність	6,3	6,1	5,9	-15,2	-8,9	-4,8
Операції з нерухомим майном	-0,7	2,8	3,1	-46,9	-33,4	-8,1
Професійна, наукова та технічна діяльність	-	0,3	-1,3	-29,1	-1,1	17,6
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	-	-2,9	-2,5	-13,6	-11,9	-3,9
Освіта	8,6	8,2	8,4	5,5	5,7	5,6
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2,7	2,7	3,1	-3,7	-0,6	4,5
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	115,3	-17,6	-8,0	-11,8	-25,3	-16,5
Надання інших видів послуг	-13,8	29,52,6	-0,9	-1,0	7,3	5,1
Усього	5,9	5,0	3,9	-4,1	1,0	7,4

Джерело: складено за [2]

ної тенденції до зменшення в 2012–2015 рр. у 2016 р. відбулося зростання. Найбільше падіння індексу капітальних інвестицій відбулося у 2014 р. в промисловості (33%) і сфері інформації та телекомунікації (32%). Це свідчить не тільки про небажання бізнесу вкладати кошти в довгострокові проекти, а й про відсутність державної стратегії розвитку прі-

оритетних галузей. У 2016 р. падіння індексу капітальних інвестицій відбулося у сферах інформації та телекомунікацій, державного управління й оборони; мистецтва, спорту, розваг та відпочинку.

Політика держави активно декларує необхідність поліпшення інвестиційного клімату, усвідомлюючи всі переваги іноземного інвестування для еко-

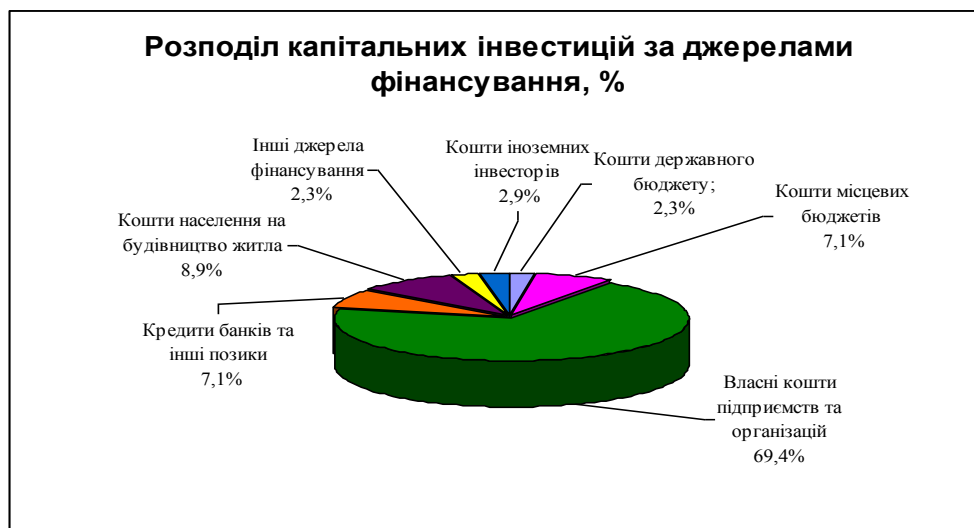

Рис. 2. Розподіл освоєних капітальних інвестицій за джерелами фінансування у 2016 р.

Джерело: складено за [2]

Таблиця 2

Індекси капітальних інвестицій за видами економічної діяльності в 2011–2015 рр., % до попереднього року

Вид діяльності	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	135,4	112,6	102,0	84,6	127,1	149,5
Промисловість	122,5	107,3	109,1	74,3	80,1	118,7
Будівництво	92,5	116,4	94,6	80,7	96,4	91,3
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	105,6	112,6	95,2	73,9	75,7	125,0
Транспорт, складське господарство, пошта та кур'єрська діяльність	113,8	116,4	57,1	72,2	93,0	135,2
Тимчасове розміщення й організація харчування	117,6	119,5	72,1	103,1	67,4	136,3
Інформація та телекомунікації	75,1	101,4	110,7	75,9	221,8	63,1
Фінансова та страхова діяльність	76,7	126,9	96,8	88,6	82,3	108,3
Операції з нерухомим майном	125,9	71,9	111,1	79,4	82,5	175,2
Професійна, наукова та технічна діяльність	178,6	92,7	36,2	66,1	117,9	127,4
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	108,1	203,1	49,4	103,0	136,9	145,9
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	140,7	97,7	59,1	57,8	226,2	139,4
Освіта	90,3	67,6	66,5	64,9	152,7	143,8
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	105,8	122,9	74,1	43,9	145,8	198,5
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	115,3	97,0	148,1	31,8	144,2	77,8
Надання інших видів послуг	193,1	29,5	35,3	94,8	106,7	119,4
Усього	114,2	108,3	92,1	75,9	98,3	118,0

Джерело: складено за [2]

номічного зростання національної економіки. Далі завдання передаються обласним адміністраціям, а ті, своєю чергою, перекладають її виконання на органи місцевого самоврядування. У результаті ефекту від співпраці з іноземними інвесторами не відчутно. Скоріше навпаки, регіональні органи влади не відчують економічної вигоди від залучення іноземного капіталу.

Для виходу із цього замкнутого кола необхідно комплексно підійти до процесу державного впливу на інвестиційні процеси в національній економіці та активно задіяти всі важелі державного регулювання починаючи з формування державної інвестиційної політики та завершуючи оцінюванням її результативності.

Основні організаційно-економічні функції держави у цьому напрямі можна сформулювати покроково, як наведено на рис. 3.

Важливим завданням є вибудовування міжгалузевих зв'язків і формування системи стійких міжгалузевих взаємодій, спрямованих на підвищення доданої вартості продукції, формування внутрішнього попиту. Можливо, це завдяки формуванню сприятливого інвестиційного клімату в країні, що має виступити стратегічним вектором державної інвестиційної політики. Звичайно, ключова роль держави тут беззаперечна, однак варто враховувати і регіональні аспекти формування інвестиційного клімату території, краю, області.

Формування державної інвестиційної політики – це складний процес, що базується на покроковості з урахуванням наукового підходу та прогнозування

Рис. 3. Організаційно-економічні функції держави стимулювання і підтримки економічного зростання національної економіки

Джерело: побудовано автором

структури і кон'юнктури ринку, напрямів та пріоритетів у залученні інвестицій.

Також завдання ускладнюється тим, що затверджена на рівні держави інвестиційна політика вимагає постійного оновлення та коригування відповідно до змін навколишнього економічного середовища й внутрішніх умов та факторів розвитку

Незважаючи на деякі розбіжності в питаннях вибору пріоритетів економічних трансформацій і сфери застосування державного регулювання, на нашу думку, представляється можливим використовувати комбінований підхід до формування стратегії модернізації національної економіки, враховуючи її багатовекторність.

Комбінований підхід до формування стратегії модернізації національної економіки є найбільш логічним та доцільним, оскільки між економічним зростанням та якістю соціально-економічних інститутів існує пряма залежність, а саме умови економічного зростання сприяють реалізації процесів удосконалення інститутів, водночас висока якість інститутів полегшує досягнення економічного зростання.

Серед цілої низки конкурентних переваг національної економіки варто відзначити перевагу, зумовлену відставанням економіки порівняно з розвиненими країнами. Ця перевага дає змогу імпорту технологій та інститутів здійснювати модернізацію цілих галузей економіки, не витрачаючи при цьому ресурси на інновації. Реалізація цієї переваги найбільш ефективна на початкових етапах модернізації, коли технологічна та інституційна база ще не готова до генерації власних інновацій та їх упровадження. На цьому етапі важлива регулююча роль держави, що полягає у стимулюванні запозичення технологій та їх розповсюдження, оскільки ринкове регулювання не здатне ефективно справитися із цим завданням. Цьому є кілька причин: по-перше, іноземні виробники не зацікавлені в передачі технологій; по-друге, вітчизняні компанії не зацікавлені в їх поширенні.

Отже, ми визначили, що для подолання відносного відставання від розвинених країн та формування ефективної економічної системи необхідно здійснити комплексну модернізацію економіки. У розумінні сучасних дослідників результатом модернізації на даній стадії розвитку має стати економіка постіндустріального типу.

Висновки. Практика держав, що здійснили модернізацію, показує, що однією з найважливіших умов модернізації економіки є активна інвестиційна діяльність, а дієвим інструментом здійснення модернізації економіки – інвестиційна політика держави.

На жаль, на сучасному етапі розвитку уявлень про модернізацію ця категорія була предметом, головним чином, соціологічних і політологічних досліджень, які не враховували всієї важливості її економічного складника, а під час розгляду модернізації економіки нехтувалася роль державного регулювання у цьому процесі, зокрема роль інвестиційної політики держави.

Список літератури:

1. Балдин К.В. Инвестиции в инновации : [учеб. пособ.] / К.В. Балдин, И.И. Передеряев, Р.С. Голов. – М. : Дашков и К, 2008. – 238 с.
2. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstst.rada.gov.ua>.
3. Зайцев Ю.К. Сучасна політична економія (проблеми та інституціональне поле предмета і методології досліджень) : [навч. посіб.] / Ю.К. Зайцев, В.С. Савчук. – К. : КНЕУ, 2011. – 337 с.
4. Салига К.С. Методологія наукового дослідження економічної ефективності інвестицій в інноваційні проекти / К.С. Салига // Ефективна економіка. – 2013. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_2_23.
5. Соціально-економічний розвиток України за січень-липень 2017 р. / Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Стан інвестиційної діяльності в Україні / Інвестиційна діяльність в Україні від 23.2.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua>.
7. Романенко А. Активізація державного інвестування в сучасних умовах / А. Романенко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2014. – № 6. – С. 29–39.
8. Яркова Н.І. Роль органів державної влади в інвестиційному процесі / Н.І. Яркова, О.П. Яковенко // Економіка будівництва і міського господарства. – 2012. – Т. 8. – № 2. – С. 89–100.